

Hvorfor skal vi lese for barn i barnehagen?

Av Trine Solstad, Høgskolen i Vestfold

En ambisiøs rammeplan

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (R06) slår fast at alle barn i barnehage må få oppleve å bli lest for daglig (R06:35). Videre peker Rammeplanen på at det ikke er nok å lese for barn.

Barnehagen skal bidra til at barna får et positivt forhold til tekst og bilde, og tekstene og bildene skal være utgangspunkt for samtaler. Barn skal altså snakke om tekst i barnehagen. Barna skal også la seg bli inspirert av tekster til å fabulere og skape sine egne tekster. Lesingen skal føre til kunnskaper, men også til estetiske opplevelser (R06:34). Dette betyr at vi må finne fram til gode tekster for barn. Barna må selv kunne forsyne seg av barnehagens barnebøker. Siden samtalen og fellesskapet rundt tekstene er viktig, må vi også organisere lesingen slik at lesingen

gir rom for nettopp samtale, refleksjon og barnas forståelse av tekstene. Denne artikkelen skal forsøke å gi noen svar på hvorfor vi skal lese for barn og hvordan vi kan gjøre det.

Skriftspråkutvikling lenge før barn fyller seks år

Barns skriftspråkutvikling mot lese- og skrivekyndighet starter lenge før barn fyller seks år, og denne utviklingen dreier seg om langt mer enn å lære ord og setninger. Det er lett å legge merke til hvordan barn lærer seg nye ord og bruker dem i stadig mer avanserte setninger. Ved siden av denne åpenbare språklige kompetansen utvikler barn også forståelse og kunnskap om hvilke regler og normer som styrer bruken av skriftlig og muntlig språk. Barn lærer seg hvordan de skal tilpasse språket sitt til selve språkkonteksten og de lærer seg ulike skriftlige og muntlige sjangere. Både skriftlige og muntlige sjangere er styrt av konvensjoner eller regler for hvordan tekst bygges opp innenfor den enkelte tekstvarianten eller sjangeren. Boka *Les mer! Utvikling av lesekompetanse i barnehagen* (Solstad 2008) viser flere eksempler på at barn har tilegnet seg slik kompetanse og forklarer hvordan dette skjer.

Høytlesning gir språklige gevinster

Optimal stimulering av barns språk handler om å utvikle bredde i språklig kompetanse. Det dreier seg både om å utvikle barns språklige sensitivitet, ordforråd, sjangerkunnskap og såkalt diskursiv kunnskap. Diskursiv kunnskap er kunnskap om hvordan språk brukes i ulike kommunikasjonssituasjoner, og har med evnen til å lytte, samtale og gi respons å gjøre. Mange språklige aktiviteter vil utvikle slik breddekompetanse, men den enkeltaktivitet som stimulerer alle disse språklige utviklingsområdene er høytlesning. En annen viktig språklig gevinst av høytlesningen er at barn får erfaringer med dekontekstualisert språk som krever at de klarer å skape mening og sammenheng i tanker og ideer, som ikke tar utgangspunkt i her og nå-situasjonen. Muntlig språk tar

ofte utgangspunkt i her og nå-situasjonen, mens skriftspråk gjerne kjennetegnes av det vi kaller et der og da-språk. Skriftspråk har et rikere utvalg grammatiske strukturer, større ordforråd og en tydeligere struktur enn i muntlig hverdagsspråk som barnehagen vanligvis preges av. Et viktig argument for å lese for barn i barnehagen er altså at barn blir kjent med skriftspråk gjennom lesingen. De utvikler ordforrådet, setningsstrukturen og sjangerkompetanse ved å bli lest for. Et annet argument for å lese i barnehagen har med leselyst å gjøre.

Høytlesning kan gi både ståpels og kunnskap

For å kunne hente ut den språkstimulerende gevinsten av høytlesning, må barn like å bli lest for. Derfor er det viktig å skape interesse og nysgjerrighet for lesing, slik at det ikke bare leses av plikt, men av lyst. Det er ikke bare en ting som skaper leselyst, vi leser forskjellige tekster på forskjellige måter, og vi har ulike motiv for lesing. Noen ganger vil vi underholdes, le og gråte, eller få ståpels av

Foto: Kirvil Håberg Allum

spenning, skrekk og gru. Andre ganger vil vi lese for å finne ut noe eksakt om verden, historien, dyr eller planter. Vi vil lese for å lære med andre ord.

Generelt sett er det viktig at barn møter tekster som omtaler barndom og oppvekst på en harmonisk måte, men barn må også få møte en litteratur som yter motstand, og som tar opp det å være barn på flere måter. En naturlig del av livet er som kjent død, sykdom, oppbrudd, savn og smerte. Litteratur som

formidler slike temaer, er vesentlig for barn. Barn har behov for gjenkjennelse, refleksjon og forsoning. Litteraturen kan være et ledd i en helingsprosess, og selv om barn langt fra har opplevd det fiksjonspersonene opplever, kan barn lære om slike prosesser gjennom litteratur. Barn må få møte forskjellige typer tekster, både de som virker enkle og lette å forstå, men også tekster som er mer sammensatte og mangetydige. Lesing handler ikke bare om teknikk, om å forstå og om å lære seg noe. Lesing for barn i små grupper gir mulighet for intens nærhet, sanselighet, intimitet, trygghet og kontakt. Å lese høyt i barnehagen byr på møter med andre mennesker, med andre land og skikker, med sterke følelser og andre livsvilkår enn de vi lever under sjøl. Lesing i barnehagen byr også på møter mellom mennesker her og nå.

Er lesing i barnehagen noe annet å lese hjemme?

Ja, å lese i barnehagen er noe annet enn å lese hjemme. Det finnes faglige motiver og begrunnelser for å arbeide med lesing i barnehagen som førskolelærere må kjenne til. Å lese hjemme på fritida er som kjent, en frivillig sak. Her kan ingen legge seg opp i hvor og når det leses, eller hva som leses. Vi vet at tida er knapp for småbarnsfamilier i dag. Samtidig har tilbudet av digitale tekster som film, DVD, lydbøker og PC-spill hatt en kraftig utvikling. Dette kan ha ført til at høytlesingen kanskje velges bort til fordel for andre interessante aktiviteter. Dette gjør selvsagt familiene som de vil med, men i vår

sammenheng er det viktig å se at barnehagepraksis og førskolelæreres kunnskap om lesing kan endre en slik utvikling. Førskolelærere kan bidra til å spre informasjon til foreldre om hva som er de språklige og mentale gevinster av høytlesing for barn. Som vi allerede har sett, er lesingen i barnehagen styrt av Rammeplanens intensjoner både om hvor ofte det skal leses, hva slags leseopplevelser barnehagebarna skal få, at det skal samtales om litteratur og at barn selv skal være skapende med utgangspunkt i tekster.

Tre aspekt ved lesing i barnehagen

For det første er det en praktisk side knyttet til lesing i barnehagen. Det har med tilgjengelighet på bøker og andre tekster å gjøre. Har barnehagen et eget bibliotek eller en avtale med det lokale biblioteket i barnehagens nærmiljø? Hvor leser vi og hva slags rom er egnet for lesing? Hvordan organiserer vi lesingen? Arbeider vi systematisk med å utvikle barnas sjangerkompetanse, eller leser vi kort og godt de bøkene barna tilfeldigvis finner fram?

Hvordan vi leser for barn har selvsagt også med selve høytlesningen og gjøre. Hvordan leser vi selve teksten? Høytlesningen er meningsskapning for barna, og det er de som må gjøre den krevende jobben det er å transformere den auditive teksten til en egen indre meningsfull sammenheng. Når barn skal skape mening i tekst, er samtalen om teksten viktig. Det har vist seg at samtaler hvor barn får mulighet til å reflektere og diskutere teksten, er effektiv for deres utvikling av lese- og skrivekyndighet (Beck & McKeown 2001).

Det å lese har også en sosial side. Når vi lytter til høytlesning deler vi opplevelsen av teksten, og det er annerledes å ligge alene i senga og lese ei bok før en skal sove, enn det er å sitte sammen med andre å oppleve den samme teksten bli opplest. Behovet for å samtale om teksten og de tankene teksten skaper i en blir vekket av fellesskapet.

Både leserommet, lesesituasjonen, fellesskapet rundt lesingen og tekstene som blir lest utgjør ulike sider ved det å lese. De kan betraktes og beskrives hver for seg, men påvirker og påvirkes av hverandre. Det er samspillet mellom disse elementene som utgjør det å lese i barnehagen, og det er viktig for førskolelæreren å være kjent med dette, og legge til rette for at barna utvikler et fellesskap rundt lesing. I denne sammenhengen er det ikke plass til å presentere alle aspektene ved lesing. En grundigere framstilling finnes i boka *Les mer! Utvikling av lesekompetanse i barnehagen* (Solstad 2008). Her skal vi avslutte med å knytte noen refleksjoner til den praktiske siden ved lesing i barnehagen.

Å sette av tid til lesing

Dersom intensjonene i Rammeplanen skal oppfylles, må personalet i barnehagen sette av tid til lesing. Lesing må inn i årsplaner og bli en del av ukeplanen og dagsrytmen. Å bli lest høyt for er en krevende og utfordrende prosess for barn, noe som fordrer oppmerksomhet og våkenhet. For å utvikle lesekompetanse må leseaktiviteten være noe mer enn å roe barn og få dem til å sitte stille, det må

være noe mer enn passende følge til brødsriver og melk. Gjennom lesingen skal barn bli kjent med en kulturell praksis, de skal lære seg å samhandle i forhold til bøker og de skal få lyst til å lese sjøl.

Et eget rom til lesing

Å ha et eget rom å lese i vil være en stor fordel. Lesing fordrer konsentrasjon og ro rundt aktiviteten. Avbrudd og støy ødelegger for leseopplevelsen og leseforståelsen. Dette har flere barnehager tatt konsekvensen av og laget egne bibliotek hvor de oppbevarer barnehagens bøker og har innredet med tanke på lesing. Utdelingen blir da å oppsøke barnehagens bibliotek og virkelig bruke det. Det vesentlige i denne sammenhengen er at barna lett får tak i bøkene og selv kan velge hvilke bøker de vil se i og lese. Det er ikke enkelt å orientere seg i en bokhylle hvor bøkene står med ryggen til, særlig med tanke på de tynne små bildebøkene det er snakk om i denne sammenhengen. Å eksponere bøkene for barna på innbydende og spennende måter, er også en del av det å stimulere til leselyst. Hyller hvor bøkene kan vises med framsiden ut, vil være en god måte å hjelpe barn til å få oversikt over bokutvalget.

En engasjert formidler

Når vi skal lese for barn kan vi bruke blikk, mimikk og stemmen for å få kontakt med barna, understreke forhold i teksten, øke leseforståelsen og innlevelsen. Det er viktig å lese tydelig, men engasjert. Ofte er det lett å bli revet med når en leser, så tempoet øker, noe som gjør det vanskelig å følge med for barna. Det er en kunst å ta seg god tid, ta pauser som understreker teksten og gi barn mulighet for refleksjon og forventning. For å få dette til er det nødvendig å ha lest teksten på forhånd og være kjent med det spennende, det konfliktfylte eller det morsomme. Når en kjenner disse sidene ved teksten, kan en senke eller heve fortellerstemmen, dramatisere stemmene til de litterære figurene og understreke humor ved pauser.

Å snakke om teksten

Å samtale om teksten er en del av selve lesingen. Tidlig lærer barn seg at det å lese bok er en pendling mellom perspektiver og opplevelser i boka, hos den som leser og den som lytter. Barna trenger ikke være stille helt til lesingen er over, tvert i mot er det verdifullt at barna melder seg på med innspill, refleksjoner og tanker underveis. Personalet i barnehagen må bruke skjønn i slike situasjoner. De må ivareta innspill som kretser om teksten og tekstens tema, og begrense innspill som bringer lesingen ut på viddene, for å si det slik. En viktig rettesnor er å åpne for barnas perspektiver. Noen turer ut på viddene er kanskje nødvendig av og til for å skape sammenheng og forståelse for teksten som leses. Barn aktiviserer hele sitt erfaringsdepot for å forstå det som leses, og de er ikke redd for omveier til teksten. Ved at de voksne setter av tid til lesing og viser entusiasme for bøker kan barnehagen bli et sted der barn roper: Les mer!

- Sett lesing på ukeplanen
- Gå gjennom barnehagens bokutvalg, restaurer og kast
- Sørg for interessant og innbydende bokutvalg, bytt bøker med jevne mellomrom

- Gå i kompaniskap med biblioteket i nærmiljøet
- Eksponer bøkene med framsiden ut
- Sørg for at barn selv kan forsyne seg med bøker
- Lær barn bokskikk, ikke bare bordskikk
- Les bøkene du skal formidle først selv
- Slipp til barna underveis i lesingen
- Snakk med barn om det dere leser

Referanser

Beck, Isabel og Margaret G. McKeown 2001: Text Talk: Capturing the benefits of read-aloud experiences for young children. I *The Reading Teacher* Vol. 55, No 1

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Kunnskapsdepartementet 2006

Solstad, Trine 2008: *Les mer! Utvikling av lesekompetanse i barnehagen.* Universitetsforlaget